

Ką kiekvienas turėtų žinoti apie žalos atlyginimą

Šiais beprotiško skubėjimo laikais, kai naudojamosi daugybe priemonių, padedančių visur suspėti, labai dažnai padaroma žala. Žala gali būti padaryta trijų rūšių nevienareikšmėms vertybėms: mūsų sveikatai ar gyvybei (fizinė žala); turtui, pajamoms, negautoms pajamoms (turtinė žala); orumui, garbei, pasikeitusioms gyvenimo sąlygoms (neturtinė žala). Jei ši žala padaroma dėl kitų asmenų veiksmų - susiduriame su labai painia, daug pastangų, laiko ir, dažnai, pinigų, reikalaujančia problema - kas ir kiek atlygins mums padarytą žalą.

Problema iškyla tada, kai žalą patyrusi šalis nežino, kiek ir kaip turi teisę reikalauti atlyginti žalą, o ją padariusioji šalis nežino, kaip gintis nuo pareikštų pretenzijų. Nuomonių susikirtimas ginčo dalyvius atveda prie nemalonaus, tačiau dažnai vienintelio problemos sprendimo būdo - teismo. Noriu atkreipti dėmesį, kad šiuo metu galiojantis įstatymas nukentėjusius, besikreipiančius į teismą dėl žalos, padarytos sveikatai ir gyvybei atlyginimo, atleidžia nuo žyminio mokesčio mokėjimo.

Tikimybė realiai atgauti patirtą žalą nukentėjusiems asmenims padidėjo realiai pradėjus veikti civilinės atsakomybės draudimo santykiams. Valstybė naujai kuria ir tobulina garantijų sistemą, vis labiau saugančią kiekvieno asmens teises. Ypač svarbus valstybės kuriamas garantas - šių metų pradžioje realiai pradedanti veikti ikiteisminė žalos sveikatai atlyginimo tvarka. Tai reiškia, kad pacientams, patyrusiems žalą, nebus būtina kreiptis į teismą. Tačiau drįstu priminti, kad kiekvienas teisinės valstybės pilietis, žinodamas jam suteiktas reikalavimo teises, turėtų jomis naudotis sąžiningai ir nepiktnaudžiautų jomis.

Šiame straipsnių cikle norime aptarti žalos atlyginimo būdus, sąlygas ir formas, detaliau apžvelgsime būtent vieną iš aktualiausių žalos atsiradimo sričių - žmogaus sveikatai ir gyvybei padarytą žalą. Stengsimės apibendrinti naujausius teisės aktų pakeitimus, aptarsime teisminį ir neteisminį žalos sveikatai atlyginimo reikalavimą.

Yra gausybė teisės aktų, reglamentuojančių žalos atlyginimo klausimus, tačiau yra bendrosios žalos atlyginimo taisyklės, kuriomis reikia vadovautis visais atvejais sprendžiant klausimus, ar buvo padaryta žala, kas yra atsakingas už atsiradusią žalą ir koks žalos dydis:

1. Padarytą turtinę ir neturtinę žalą pilnai atlygina ją padaręs asmuo. Civiline prasme asmens pareiga į žalą atlyginimą atsiranda tada, kai yra įrodoma, kad žala buvo padaryta kaip konkretaus asmens veikimo ir net neveikimo (kai yra pareiga veikti) rezultatas.

Pvz. į privatų stomatologinį kabinetą kreipėsi žmogus su atvira, kraujuojančia žaizda. Gydytojai atsisakė suteikti pagalbą, motyvuodami, kad tai ne jų teikiamos paslaugos, ligonis buvo nukreiptas į traumatologinį punktą. Šiuo atveju neveikimas – atsisakymas suteikti pagalbą – ne tik žalos padarymas ir nukentėjęs asmuo turi teisę į žalą atlyginimą, bet dažnai toks neveikimas gali turėti nusikaltimo požymių.

2. Padaręs žalą asmuo atleidžiamas nuo žalos atlyginimo, jei įrodo, kad žala padaryta ne dėl jo kaltės. Asmuo, dėl kurio veiksmų buvo padaryta žala turi teisę įrodinėti

savo nekaltumą. Kaltė dėl kurios buvo padaryta žala, gali būti tyčinė ar dėl neatsargumo. Pareiga atlyginti žalą neišnyksta, jei žala padaryta dėl neatsargios kaltės.

Pvz. Asmuo kreipėsi į sveikatos priežiūros įstaigą su šautine žaizda. Gydytojai ėmėsi visų priemonių gyvybei išgelbėti, bet operacijos metu paaiškėjo, kad pažeisti gyvybiškai svarbūs organai ir pacientas mirė. Šiuo atveju gydytojai, elgėsi teisingai pagal nustatytą metodiką, už paciento gyvybę neatsako.

3. Įmonė, įstaiga ar organizacija privalo atlyginti žalą, padarytą dėl jos darbuotojų kaltės, jiems einant savo darbinės pareigas. Šiuo atveju organizacijos pareiga atlyginti žalą ir tik regreso tvarka ji įgyja teisę reikalauti, kad darbuotojas padengtų nuostolius, kuriuos patyrė organizacija.

Pvz. vairuotojas, kuris įmonėje dirba pagal darbo sutartį, vykdant savo darbinis įsipareigojimus, autoįvykio metu sužalojo žmogų. Šio atveju, sužalotas žmogus įgyja teisę reikalauti, kad visas, su sužalojimu susijusias išlaidas, padengtų įmonė, kurioje dirba žalą padaręs vairuotojas (tai, dažniausiai, lengvesnis būdas reikalauti, kad būtų atlyginta žala).

4. Asmuo įgyja teisę reikalauti atlyginti žalą padarytą neteisėtais valstybės ar savivaldos institucijų, jų pareigūnų ir tarnautojų veiksmais ar neveikimu.

Pvz. įgaliotoji valstybės institucija neteisėtai ir be realaus pagrindo sustabdė įmonės veiklą. Jei įmonė įrodys neteisėtus tarnautojų veiksmus sustabdant įmonės veiklą, atsiranda teisė reikalauti padengti pajamas, kurios galėjo būti gautos, jei įmonė veiktų, taip pat atsiranda teisė į neturtinės žalos atlyginimą.

5. Žala, padaryta būtiniosios ginties sąlygomis ar esant savigynai neatlyginama jeigu šiuo atveju nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos.

Pvz. asmuo, padaręs kūno sužalojimą kitam asmeniui, kuris realiai kėsinosi į jo gyvybę ar turtą neatsako už padarytą žalą, jei ta žala buvo padaryta besiginant ir atitiko kėsinimosi pobūdį.

6. Žalą, padarytą būtinąjo reikalingumo būklėje, turi atlyginti asmuo, kurio interesais atlikti padariusieji žalą veiksmai. Būtinąjo reikalingumo situacija yra tada, kai asmuo, siekdamas išvengti didesnės žalos padarymo, tretiesiems asmenims padaro mažesnę nei išvengtoji žala.

Pvz. siekdamas išvengti akivaizdaus susidūrimo su pėsčiuoju vairuotojas padaro žalą kitai transporto priemonei.

7. Už žalą padarytą nepilnamečio iki 14 metų amžiaus, ar nepilnamečio nuo 14 iki 18 metų, bet kuris neturi turto ar uždarbio pakankamo atlyginti jo padarytai žalai atsako jo tėvai ar globėjai. Jei nepilnametis padarė žalą tuo metu kai buvo prižiūrimas mokymo, auklėjimo ar kitos institucijos – atsako ši institucija.

Pvz. Vaikai fizinio lavinimo pamokoje žaizdami kamuoliu išdaužė šalia stovėjusio automobilio langą. Žalą atlygina mokykla. Jei tai padaryta ne po pamokų – žalą atlygina tėvai.

8. Jei paties nukentėjusiojo didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti ar jai padidėti, tai priklausomai nuo nukentėjusiojo ir asmens dėl kurio veiksmų buvo padaryta

žala kaltės laipsnių, - žalos atlyginimas gali būti sumažinamas ar reikalavimas atlyginti žalą turi būti atmetamas.

Pvz. gydytojas paskyrė gydymą, kurio nesilaikydamas pacientas patyrė gydymo komplikacijas. Šiuo atveju gydytojas paskyręs teisingą gydymą atleidžiamas nuo atsakomybės už padarytą žalą.

9. Žmogaus mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba turėjo teisę į tokį išlaikymą.

Pvz. N.P mamai buvo paskirta planinė operacija - mitralinio širdies voštovo protezavimas. Pacientės reikalavimu buvo atsisakyta kompensuojamo iš ligonių kasų voštovo (pagaminto Baltarusijoje), nes pacientė savo lėšomis įsigijo JVC firmos (ES pagamintą) širdies voštuvą. Po operacijos prasidėjo komplikacijos. Ligonė mirė. Atlikus skrodimą paaiškėjo, kad įdėtas ne pacientės lėšomis pirktas voštovas, bet voštovas kompensuojamas iš Ligonių kasų. T.y. operuojantis gydytojas pažeidė pacientės ir sveikatos priežiūros susitarimą. Ligonė buvo vienintelis darbingas šeimoje asmuo, išlaikė dvi nepilnametes dukteris. Šios dukterys ir nedarbingas sutuoktinis turi teisę į žalos atlyginimą.

10. Nukentėjęs asmuo pasikeitus darbingumui turi teisę reikalauti padidinti nustatytą žalos atlyginimo dydį.

Pvz. asmuo, nukentėjęs po sveikatos sužalojimo autoįvykyje ir gavęs iš kalto asmens žalos atlyginimą, praėjus keletui metų tapo nedarbingas. Nedarbingumo priežastis – praeityje patirtas sveikatos sužalojimas. Asmuo gali kreiptis į teismą dėl papildomo žalos sveikatai atlyginimo.

11. Teismas gali sumažinti fizinio asmens padarytos žalos atlyginimą priklausomai nuo jo turtinės padėties.

Tai yra bendrosios žalos atlyginimo taisyklės, kuriomis visada reikia vadovautis konkrečiu atveju sprendžiant žalos atlyginimo pagrindus dydį bei formą. Specialius žalos atlyginimo (sveikatos sužalojimo, žalos kurią padaro gydytojas gydymo procese ir kitus) atvejus nagrinėsime artimiausiuose žurnalo numeriuose.